

ПОПОВНЕННЯ РИНКУ СОРТІВ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ (*Glycine hispida* Maxim, Moench.)

О. І. Безручко, кандидат сільськогосподарських наук,
О. В. Колесніченко, науковий співробітник
Український інститут експертизи сортів рослин

Вступ. Сорт – важливий засіб у підвищенні продуктивності сільськогосподарських культур. За рахунок сортів рослин з новими властивостями можна значно компенсувати негативний вплив на очікуваний урожай ґрунтово-кліматичних умов вирощування, використання недосконалої техніки, дефіциту мінеральних добрив і засобів захисту рослин тощо.

Формування національних рослинних сортових ресурсів здійснюється в процесі державної науково-технічної експертизи, яка визначає напрями їх створення, формування та використання.

Соя – головна білково-олійна культура із широким спектром застосування (харчовий, кормовий, технічний, медичний). З урахуванням високої харчової цінності та вмісту білків, соя визначена організацією ЮНЕСКО як стратегічна харчова культура [1, 2].

З агрономічної точки зору соя – дуже цінна культура. Являючись азотфіксатором, вона збагачує ґрунт азотом, покращує його структуру, є цінним попередником для зернових як озимих, так і ярих культур, картоплі, кукурудзи тощо [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У всіх країнах Сходу соя має велике значення як харчова культура, а в інших країнах світу, наприклад, у США її спочатку вирощували на корм або зелене добриво і значно пізніше почав переважати зерновий напрям. При цьому вирощування сої на зерно в окремих країнах сягає майже 100%.

В Україні поки що такого стратегічного та важливого значення соя ще не набула, і тільки в окремих областях її вирощують переважно на зерно. Протягом

усієї історії людства змінювались напрями використання сої. Зараз виділяють їх чотири:

- удосконалення технології промислової переробки сої (соевий шрот, повножирова олія);

- використання соєвого білка у тваринництві (комбікорми та шроти для відгодівлі птиці, свиней, великої рогатої худоби, овець і кіз, кролів, хутряних звірів і риби);

- переробка та вживання соєвого харчового білка (зерно, недозріле зерно; соєві олія, борошно, крупа, кава, проростки, соус, молоко, вершки, окара, сир „То-фу”, м'ясо);

- застосування в медицині (народна, офіційна).

За багатим і різноманітним хімічним складом соя не має конкурентів у темпах росту виробництва. За останні 60 років її виробництво в світі зросло майже дев'ять разів.

З викладеного вище випливає, що соя – культура, на яку в нашій країні необхідно більше звернути увагу і ставитися до неї як до стратегічної культури держави [4].

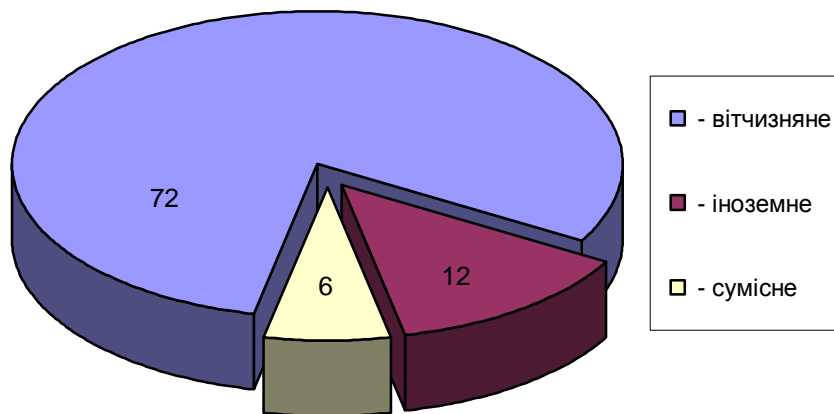
Для розв'язання проблеми виробництва сої наша країна в особі Державної служби з охорони прав на сорти рослин разом з Українським інститутом експертизи сортів рослин вирішує питання наукової основи формування її сортових ресурсів з подальшим вивченням придатності до поширення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державне сортовипробування ґрунтується на експериментальних оцінках морфологічних, біологічних і цінних

господарських ознак сортів рослин, визначення їхньої придатності для використання з дотриманням екологічних, технологічних принципів та прийнятих Методик досліджень [5, 6, 7, 8, 9].

У Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, за період з 1981-2009 рр. занесено понад 90 сортів сої. Регулярно реєструвались сорти, починаючи з 1990 р. [10].

До 2000 р. включно у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, налічувалося 22 сорти сої (24,4%). Решта сортів (75,6%), внесені до Реєстру, починаючи з 2001 р., з них: 72 сорти (80%) вітчизняної селекції, 12 – іноземної (14%), решта 6 сортів (7%) – сумісної, виведені у співдружності з іноземними селекціонерами (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл сортів сої за походженням.

Самими плідними за кількістю зареєстрованих сортів сої були 2004, 2005, 2007 та 2008 рр.и (зареєстровано 8, 12, 13 та 8 сортів відповідно). Починаючи з 1996 р. кількість зареєстрованих та підтримуваних сортів була більша одиниці.

Веgetаційний період сортів сої, зареєстрованих в Україні, коливається від 75 до 130 днів з потенціальною урожайністю насіння 3,0-3,5 т/га та вмістом протеїну 38-40%. За тривалістю вегетаційного періоду всі сорти сої розподілені на чотири групи [11].

- *скоростиглі*: Аннушка, Білосніжка, Ворскла, Єлена, Знахідка, Ксеня, Устя, Фея;

- *ранньостиглі*: Аметист, Аполон, Анжеліка, Алмаз, Блискавиця, Бояна, Донька, Діона, Київська 91, Краса Поділля, Київська 98, Корада, КиВін, Лара, Медея, Мрія, ОАЦ-Віжюн, Протеїнка, Прип'ять,

Романтика, Седміца, Святкова, Фаетон, Юг 30, Ювілейна, Ясельда;

- *середньоранні*: Аркадія одеська, Артеміда, Берегиня, Васильківська, Валентія, Версія, Валюта, Вілана, Величавка, Горлиця, Горизонт, Дельта, Ентерпрайс, Ельдорадо, Золотиста, Іванка, Ізмрудна, Київська 27, Медісон, Особлива, Офелія, Омега вінницька, Оксана, Оріана, Прикарпатська 96, Подільська 416, Равніца, Супра, Скеля, Східна, Стратегія, Сонячна, Спринт, Таврія, Фарватер, Харківська зерно кормова, Чернівецька 9, Юг 40, Ятрань;

- *середньостиглі*: Анатоліївка, Агат, Витязь 50, Вінничанка, Демос, Іна, Колбі, КСБ 938, Маша, Мар'яна, Мельпомена, Одеська 150А, Подолянка, Подільська 1, Срібна, Феміда, Чернівецька 8.

При цьому найменше сортів скоростиглих (8 сортів, 8,9%), а найбільше

середньоранніх (39 сортів, 43,3%). Кількість ранньостиглих і середньостиглих сортів сої дорівнює 26 і 17, що становить 28,9 і 18,9% відповідно.

Для кожного конкретного випадку вирощування культури необхідно відібрати сорти, які б відповідали тим чи іншим вимогам до ґрунтово-кліматичних умов і тривалості вегетаційного періоду [2].

Наведено характеристику кращих сортів сої.

Ворскла. Заявники: – Національний науковий центр "Інститут землеробства Української академії аграрних наук" та Товариство з обмеженою відповідальністю "Науково-дослідний інститут сої".

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини з сірим опушенням, середньої висоти, проміжного типу росту, відсутнім або дуже слабким ступенем закручення стебла мають напівстиснуту форму куща, від дуже раннього до раннього початку цвітіння і досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору та з помірним ступенем пухирчастості. Середній листочок великий, ланцетної форми із заокругленою формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб світло-коричневого забарвлення має середні параметри і довжини, і ширини та серповидну форму.

Насінина округло-випуклої форми з основним жовтим забарвленням оболонки та наявним рубчиком. Рубчик овальної форми з наявним вічком на ньому має світло-коричнє забарвлення. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня.

Сорт – скоростиглий. Напря́м використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Степу становила 17,9 ц/га, Лісостепу – 21,6 ц/га. Вміст жиру – 22,4%, білка – 37,2%. Висота прикріплення нижнього бобу – 15,7 см.

Сорт стійкий до вилягання, осипання, ураження хворобами, відносно стійкий до посухи.

Фарватер. Заявник – Селекційно-генетичний інститут - Національний центр насіннєзнавства та сортовивчення Української академії аграрних наук.

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини з жовто-коричневим опушенням, середньої висоти, мають проміжний тип росту, відсутній або дуже слабкий ступінь закручення стебла, проміжну форму куща, середньоранній час і початку цвітіння, і досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору зі слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальної форми із загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб має світло-коричнє забарвлення, середні параметри і довжини, і ширини та серповидну форму.

Насінина овальної форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини - темно-коричневого кольору, овальної форми з наявним вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня.

Середньоранній сорт. Напря́м використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 27,8 ц/га з умістом жиру – 22,3%, а білка – 36,8%.

Висота прикріплення нижнього бобу – 17,6 см.

Стійкий проти ураження хворобами, осипання, посухи і відносно стійкий до вилягання.

Таврія. Заявники – Інститут польовництва та овочівництва м. Нові Сад та Товариство з обмеженою відповідальністю "Науково-дослідний інститут сої".

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із сірим опушенням, високі, мають індетермінантний тип росту, середній ступінь закручення стебла, напіврозлогу форму куща, середньоранній

початок цвітіння та середньопізнє досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, тонке.

Листок помірного зеленого кольору із слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальної із загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб має середні параметри і довжини, і ширини, темно-коричневе забарвлення та серповидну форму.

Насінина округло-випуклої форми з основним жовто-зеленим забарвленням оболонки. Рубчик насінини темно-коричневого кольору, овальної форми з відсутнім вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня (182,7 г).

Середньоранній сорт. Напря́м використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Степу – 21,1 ц/га, Лісостепу – 28,8 ц/га з умістом жиру – 22,0 %, білка – 38,4 %. Висота прикріплення нижнього бобу – 17,3 см. Маса 1000 насінин.

Стійкий проти вилягання, осипання, ураження хворобами, відносно стійкий до посухи.

Ентерпрайс. Заявник – Хайленд Сидс Томпсонс ЛТД.

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із жовто-коричневим опушенням, середньої висоти, мають індетермінантний тип росту, середній ступінь закручення стебла, проміжний тип росту куща, середньоранній початок цвітіння і середній досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, тонке.

Листок помірного зеленого кольору і помірним ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальний із загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб має середню довжину, вузький, серповидної форми. Забарвлення бобу коричневе.

Насінина опукло-випуклої форми з основним жовтим забарвленням

оболонки. Рубчик насінини жовтого кольору, лінійної форми з наявним вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – наявний.

Маса 1000 зерен – середня (182,8 г).

Сорт – середньоранній. Напря́м використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу становила 28,5 ц/га. Вміст жиру – 23,1 %, білка – 36,3 %. Висота прикріплення нижнього бобу – 11,4 см.

Стійкий проти ураження хворобами, а також вилягання, осипання, посухи.

Іна. Заявники – Інститут польовництва та овочівництва м. Нові Сад та Товариство з обмеженою відповідальністю "Науково-дослідний інститут сої".

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із сірим опушенням та висотою, від середньої до високої висоти, мають проміжний тип росту, середній ступінь закручення стебла, напіврозлогу форму куща, середньоранній початок цвітіння і досягання та наявне опадання листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору зі слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром – великий, овальної форми, має загострену верхівку.

Забарвлення квітки – фіолетове.

Біб має середні параметри довжини та ширини, серповидну форму. Забарвлення бобу коричневе.

Насінина овальної форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини також жовтого кольору, лінійної форми з відсутнім вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня (174,4 г).

Сорт середньостиглий. Напря́м використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Степу становила 22,1 ц/га. Вміст жиру – 23,4%, білка – 37,4%. Висота прикріплення нижнього бобу – 13,9 см. Сорт стійкий проти ураження

хворобами, вилягання, осипання, відносно стійкий до посухи.

Колбі. Заявник – Хайленд Сидс Томпсонс ЛТД.

Гіпокотиль рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із сірим опушенням, середньої висоти, мають проміжний тип росту, слабкий ступінь закручення стебла, напівстиснуту форму куща, середньоранній час початку цвітіння і пізній – досягання та наявне опадання листя.

Стебло з великою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору із помірним ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром – середній, клиноподібний, має загострену форму верхівки.

Забарвлення квітки – фіолетове.

Біб має середні параметри довжини та ширини, серповидну форму. Забарвлення бобу коричневе.

Насінина овальної форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини також жовтого кольору, лінійної форми з відсутнім вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – наявний.

Маса 1000 зерен – велика (196,1 г).

Сорт середньостиглий. Напряв використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 25,9 ц/га. Вміст жиру – 21,2%, білка – 37,5%. Висота прикріплення нижнього бобу – 17,9 см.

Сорт стійкий проти ураження хворобами, вилягання, осипання, відносно стійкий до посухи.

КСБ 938. Заявник – Кассад Семанс.

Гіпокотиль рослин сорту без наявного антоціанового забарвлення. Рослини із сірим опушенням, середньої висоти, мають індетермінантний тип росту, середній ступінь закручення стебла, проміжну форму куща, середньопізній час початку цвітіння, пізній досягання та наявне опадання листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору із помірним ступенем пухирчастості.

Середній листочок за розміром великий, овальний, має загострену форму верхівки.

Забарвлення квітки – біле.

Біб має середні параметри довжини та ширини, серповидну форму. Забарвлення бобу коричневе.

Насінина округло-випуклої форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини також чорного кольору, овальної форми з наявним вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня (178,5 г).

Сорт середньостиглий. Напряв використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Степу становила 19,1 ц/га, Лісостепу – 25,0 ц/га з умістом жиру – 20,9%, білка – 39,8%. Висота прикріплення нижнього бобу – 20,9 см.

Стійкий проти ураження хворобами, вилягання, осипання, відносно стійкий до посухи

Медісон. Оригінатором є Хайленд Сидс Томпсонс ЛТД.

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини з жовто-коричневим опушенням, середньої висоти, мають індетермінантний тип росту, середній ступінь закручення стебла, проміжну форму куща, середньоранній початок цвітіння, середній досягання та наявне опадання листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору зі слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальний із загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб коричневого забарвлення, вузький, має середню довжину та серповидну форму.

Насінина овально-видовженої форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини - темно-коричневого кольору, овальної форми з наявним вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня (171,7 г).

Сорт середньоранній. Напрямок використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу становила 30,1 ц/га, Полісся – 21,7 ц/га з умістом жиру – 24,0%, білка – 36,2%.

Висота прикріплення нижнього бобу – 13,9 см.

Сорт стійкий проти ураження хворобами, вилягання, осипання, відносно стійкий до посухи.

Монада. Заявник – Інститут кормів Української академії аграрних наук.

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із сірим опушенням, середньої висоти, мають проміжний тип росту, відсутній або дуже слабкий ступінь закручення стебла, напіввистиснену форму куща, середньоранній початок цвітіння і досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок темно-зеленого кольору зі слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок великий, овальний з заокругленою формою верхівки.

Квітка білого забарвлення.

Біб світлого (пісочне) забарвлення має серповидну форму середньої довжини, вузький.

Насінина овальної форми з основним жовтим забарвленням оболонки та наявним рубчиком. Рубчик овальної форми без малюнка (смужок) навколо нього, має світло-коричневе забарвлення.

Маса 1000 зерен – середня.

Напрямок використання – зерновий. Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 25,4 ц/га. Вміст жиру – 22,4%, білка – 36,5%. Висота прикріплення нижнього бобу – 19,0 см. Маса 1000 насінин – 138,1г.

Стійкий проти ураження хворобами і до вилягання, осипання, посухи.

Мерлін. Заявник – Заатбау Лінц рег.Ген.м.б.Х.

Гіпокотиль у рослин сорту з наявним антоціановим забарвленням. Рослини із жовто-коричневим опушенням, середньої висоти, мають

проміжний тип росту, відсутній або дуже слабкий ступінь закручення стебла, проміжну форму куща, ранній час як початку цвітіння, так і досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, тонке.

Листок помірного зеленого кольору та з помірним ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальний з загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - фіолетове.

Біб коричневого забарвлення має серповидну форму середньої довжини, вузький.

Насінина округло-випуклої форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини овальної форми з наявним вічком на ньому, має темно-коричневе забарвлення. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня.

Напрямок використання – зерновий. Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 22,2 ц/га. Вміст жиру – 23,0%, білка – 36,4%. Висота прикріплення нижнього бобу – 14,1 см. Маса 1000 насінин – 150,8 г.

Стійкий до вилягання, осипання, проти ураження хворобами, відносно стійкий до посухи.

Смолянка. Заявник – Інститут кормів Української академії аграрних наук.

Гіпокотиль у рослин сорту без антоціанового забарвленням. Рослини з жовто-коричневим опушенням, середньої висоти, мають проміжний тип росту, відсутній або дуже слабкий ступінь закручення стебла, проміжну форму куща, середньоранній час як початку цвітіння, так і досягання, з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, тонке.

Листок помірного зеленого кольору та зі слабким ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальний з загостреною формою верхівки.

Забарвлення квітки - біле.

Біб світло-коричневого забарвлення, вузький, середньої довжини і серповидної форми.

Насінина овальної форми з основним чорним забарвленням оболонки. Рубчик насінини лінійної форми з відсутнім вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – відсутній.

Маса 1000 зерен – середня.

Напрямок використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 21,4 ц/га, Полісся – 21,8 ц/га. Вміст жиру – 24,4%, білка – 36, 2%. Висота прикріплення нижнього бобу – 15,2 см. Маса 1000 насінин – 156,4г.

Стійкий до вилягання, осипання, посухи, проти ураження хворобами.

Шарм. Заявник – Інститут олійних культур Української академії аграрних наук.

Гіпокотиль у рослин сорту без наявного антоціанового забарвленням. Рослини з жовто-коричневим опушенням, високі, мають проміжний тип росту, відсутній або дуже слабкий ступінь закручення стебла, напівстиснену форму куща, середньоранній початок цвітіння та раннє досягання з наявним опаданням листя.

Стебло із середньою кількістю вузлів, нефасційоване, середньої товщини.

Листок помірного зеленого кольору та із середнім ступенем пухирчастості. Середній листочок за розміром - середній, овальний і має загострену форму верхівки.

Забарвлення квітки - біле.

Біб світло-коричневого забарвлення має середні параметри довжини і ширини та серповидну форму.

Насінина овально-видовженої форми з основним жовтим забарвленням оболонки. Рубчик насінини - темно-коричневого кольору, овальної форми з відсутнім вічком на ньому. Малюнок (смужки) навколо рубчика – наявний.

Маса 1000 зерен – середня.

Напрямок використання – зерновий.

Середня врожайність за роки випробування у зоні Лісостепу – 26,2 ц/га. Вміст жиру – 21,8%, білка – 37,4%. Висота прикріплення нижнього бобу – 14,5 см. Маса 1000 насінин – 157,9 г.

Стійкий до вилягання, осипання, посухи, проти ураження хворобами.

Висновок. Потенційний споживач, користуючись Державним реєстром сортів рослин придатних до поширення в Україні та Каталогом сортів рослин придатних для поширення в Україні, має можливість вибору сортів сої за періодом їхньої стиглості для різних зон вирощування. При виборі сорту основними показниками є урожайність, скоростиглість, період досягання, стійкість проти розтріскування бобів, висипання зерна, вилягання, ураження хворобами та пошкодження шкідниками, посухостійкість і витривалість до перезволоження.

Використана література:

1. Матушки, В. А. Соя – ценная пищевая культура. / В. А. Матушки, И. А. Панченко, Е. Н. Машкова [и другие]. – Харьков, 2001. – 51 с.

2. Бабич, А. О. Сучасне виробництво і використання сої. / А. О. Бабич. – К.: Урожай, 1993. – С.: 8-25, 85-91, 292-353.

3. Берлянд, С. С. Соя. / С. С. Берлянд, Б. Д. Крючев. // Растениеводство. – М.: Колос, 1967. – С. 237-244.

4. Свірі, Д. Україна – головний протейновий район Європи. / Д. Свірі. – 3 с.

5. Правове регулювання охорони сортів рослин. – К.: АЛЕФА, 2003. – 268 с.

6. Керівництво з проведення формальної експертизи документів Заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної) експертизи сортів рослин. – Київ, 2007. – 119 с.

7. Методика державного сортовипробування сільськогосподарських культур.– К., 2000. – Вип. перший. – 100 с.

8. Методика проведення експертизи державного сортовипробування сортів рослин зернових, круп'яних та зернобобових культур (соя, ВОС-тест). Офіційний бюл. Охорона прав на сорти рослин. Випуск другий. – К.: Алефа, 2003, 3. – С. 121-133.

9. Методика державного випробування сортів рослин на придатність до поширення (соя, ПСП):

офіційний бюл. / Охорона прав на сорти рослин. – К.: Алефа, 2003,. – Вип. 2. 3. – С. 212-217.

10. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2008 році (витяг). – К.: Алефа, 2008. – С. 59-62.

11. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2008 р. (соя). Офіційний бюл. Охорона прав на сорти рослин: – К.: Алефа, 2008. – С. 66-69.

УДК 633.85.631.526.32

Безручко О. І, Колесніченко О. В. Поповнення ринку сортів сої культурної (*Glycine hispida Maxim, Moench.* // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; голов. ред. Хаджиматов В. А. [та ін.]. – К., 2009. – № 2 (10).

Показано напрями використання цінної білкової культури – сої, темпи росту її виробництва у світі за останні роки, можливість і необхідність зробити цю культуру в нашій державі стратегічною, а також завдання та перспективи формування сортів ресурсів сої. Дана також повна характеристика нових сортів сої, внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Ключові слова: соя, сорт, рослинні ресурси сої, сортові ресурси сої, ідентифікаційні ознаки сої, потенційний споживач.

УДК 633.85.631.526.32

Безручко О. И, Колесниченко О. В. Пополнение рынка сортов сои культурной (*Glycine hispida Maxim, Moench.* // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; голов. ред. Хаджиматов В. А. [та ін.]. – К., 2009. – № 2 (10).

Показаны направления использования ценной белковой культуры - сои, темпы роста ее производства в мире за последние годы, возможность и необходимость сделать эту культуру в нашем государстве стратегической, а также задачи и перспективы формирования сортов ресурсов сои, а также дана полная характеристика новых сортов сои, внесенных до Государственного реестра сортов растений, пригодных для распространения в Украине.

УДК 633.85.631.526.32

Безручко О. І, Колесніченко О. В. Поповнення ринку сортів сої культурної (*Glycine hispida Maxim, Moench.* // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; голов. ред. Хаджиматов В. А. [та ін.]. – К., 2009. – № 2 (10).